

UPOMÍNKY NA MŮJ VOJENSKÝ ŽIVOT

VZPOMÍNKY LEGIONÁŘE KARLA PRÁŠILA

UPOMÍNKY NA MŮJ VOJENSKÝ ŽIVOT

VZPOMÍNKY LEGIONÁŘE KARLA PRÁŠILA

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Československá obec legionářská, 2020

Cover art © Lukáš Tuma, 2020

Photos © archiv rodiny Prášilů, sbírka ČsOL, VÚA-VHA, 2020

Czech Edition © Československá obec legionářská, Nakladatelství Epoque, Praha 2020

ISBN 978-80-87919-69-9 (Československá obec legionářská)

ISBN 978-80-7557-245-5 (Nakladatelství Epoque)

OBSAH

- Úvod — 11
- Jak válka začala — 15
- Domobranec (Landsturm Rekrut) — 19
- Výcvik v Jaroměři — 22
- V maršce — 29
- Vojenská píseň — 34
- Jedeme do pole — 37
- V poli — 48
- Zajetí – Dlouhý pochod — 83
- Dárnice — 90
- Vlakem do tábora — 96
- Zajatecký tábor — 101
- Stydím se žebrat — 106
- Zlá zima — 115
- Rok 1916 — 122
- Jaro — 135
- Dobrovolník – Přihláška — 142
- Jedeme k našemu vojsku — 148
- U I. čs. náhradní roty v Kyjevě — 152
- Výcvik — 154
- Kyjev — 162
- Poslanec Dürich — 168
- Příhody při výcviku — 170
- Písně dobrovolníků — 171
- Doprovázíme maršovou rotu — 173
- Nikak něť — 174
- Sjezd v Kyjevě — 176
- Rumunsko vypovědělo válku — 178
- Už nesmím psát domů — 178
- Zřízení Odbočky Národní rady — 179
- Návštěva generála Červinky — 180
- V maršové rotě — 182
- Jedeme do pole — 183
- Okonsko — 185
- Prověrky — 190
- Svěcení praporu — 192
- Rozvědky – Menší Moročno — 196
- První rozvědky — 201
- Složení roty — 203
- Kypjatok — 207
- Život v zemljance — 209
- Knihy — 212

- Rozvědky — 215
- Politická situace — 217
- Rozvědky v zimě — 218
- Ruská únorová revoluce v roce 1917 — 222
- Přísaaha — 231
- Holičem z donucení — 233
- Rozvědky na jaře a fotbal — 235
- Zubařka — 237
- Obrázkáři — 239
- Svátek 330. pluku — 243
- Bratření — 245
- Soustředění 2. pluku — 250
- Jedeme na frontu — 254
- Do zákopů — 257
- Bitva u Zborova — 261
- Znovu do zákopů — 266
- Ústup u Tarnopole — 269
- V nemocnici — 278
- Z nemocnice k záložnímu praporu — 282
- U záložního praporu v Žitomíru — 290
- Dopis sekretářky — 296
- Změny v Rusku — 302
- Placatka — 303
- Petrohrad — 306
- Žitomířské divadlo — 312
- Československý armádní sbor — 314
- Boje v Kyjevě
a poměry na Ukrajině — 315
- Ústavodárné shromáždění — 317
- Brestlitevský mír — 318
- Začátek občanské války — 320
- Naše vojsko částí
francouzské armády — 322
- Odchod z Ukrajiny — 323
- Bachmač — 329
- Penza — 335
- Naše vystoupení — 337
- Zlatoust — 347
- Simbirsk — 355
- Omsk — 359
- Čeljabinsk — 364
- Reorganisace vojska — 367
- U armádního intendanstva — 370
- Politické poměry koncem r. 1918
a počátkem r. 1919 — 371
- Ochrana magistrály — 373
- Sibiřská zima — 374
- Finanční správa — 377
- Angara — 379
- Irkutsk — 381
- Poměry na Sibiři — 389
- Tři sestry — 390
- Návrat domů – Překážky evakuace — 392
- Odjezd z Irkutsku — 395
- Bajkal — 396
- Z rodinné kroniky rodu Prášilů — 398
- Přílohy — 407
- Životopis — 409
- Dokumenty — 428
- Poznámka editora — 440

Vážené sestry, vážení bratři, milí čtenáři,

snazíme se, aby texty v naší edici byly co nejrozmanitější a novými informacemi tak stále přitahovaly zájem vás, čtenářů. Vzpomínky Karla Prášila, které jsou publikovány vůbec poprvé, to v celé míře splňují. Nepřináší totiž jen další popisy průběhu z historie známých událostí, jako jsou bitvy u Zborova či Bachmače, ale zejména nové informace k životu našich legionářů. Prášilovy vzpomínky začínají již službou v rakousko-uherské armádě a okolnostmi jeho zajetí. Přiblížen je také těžký život v zajateckém táboře v Tockoje, vstup do čs. vojska, „lumpárny“ během výcviku v Kyjevě, úsměvné příhody ze služby v Pinských močálech, chaos po bolševické revoluci i schůzky s ruskými děvčaty během služby na Transsibiřské magistrále.

Je velká škoda, že vzpomínky Karla Prášila končí krátce před odjezdem do vlasti, protože jeho pozorovací talent, hluboký zájem o své okolí a vypravěčské nadání by jistě přinesly mnoho nových sdělení a postřehů z legionářské pouti světovými oceány se zastávkami v exotických destinacích. Z té se bohužel dochovaly jen fotografie. Ale i přesto tvoří vzpomínky Karla Prášila velmi cenný příspěvek do historie československých legií a zajímavý přírůstek do stále se rozrůstající legionářské literatury. Věřím, že se vám budou líbit a že se během jejich čtení přenesete do dalekého Ruska v době, kdy se na psaní jeho historie podíleli také naši stateční vojáci.

*plk. v. v. MUDr. Pavel Budinský, Ph.D.
předseda Československé obce legionářské*

Milí čtenáři,

dovolte mi, abych vás přivítal u čtení Upomínek na vojenský život mého dědečka Karla Prášila. Ač jsem ho osobně neměl možnost poznat (zemřel pět let před mým narozením v roce 1978), o jeho veselé povaze a zajímavém životě jsem leccos slychával už jako dítě. Prý dobře a rád vyprávěl anekdoty a některé z nich se v naší rodině vyprávějí dodnes. Také jsem věděl, že byl ve válce. Jako kluci jsme si hráli s šavlemi, které si s sebou přivezl z Ruska, a taky se nám moc líbily odznaky a knoflíky ze staré uniformy a vojenská čepice.

O tom, co v těžkých válečných letech prožil, se nějak nemluvílo. Teprve až po smrti babičky Jaroslavy v roce 1988 mamka v zaprášených krabicích na půdě objevila množství knih, písemností, fotografií a také složky na stroji psaných textů na různá témata: Upomínky na můj vojenský život, Jak začala II. světová válka, Rodinná kronika rodu Prášilů. Mamka si složky zběžně prolistovala a zase je pečlivě uložila. Uběhlo dalších 10 let, než se mi dědečkovy zápisky dostaly do rukou. To už jsem studoval na gymnáziu, a protože jsem zoufale hledal téma na referát do dějepisu, mamku napadlo, že bych mohl čerpat „z vlastních zdrojů“. Snesli jsme krabice z půdy a začali pozorně pročítat.

Osud dědečka provedl soukolím první světové války, zajetím, vstupem do československého vojska – pozdějších legií, revolučními boji v Rusku a dlouhou cestou do vlasti, kam se vrátil až po pěti letech. Svě příhody si poznamenával do různých zápisníků, ze kterých pak pro rodinu čtivou formou zpracoval své vidění událostí. Všechny ty vzdálené historické milníky se najednou očima přímého účastníka zdály uvěřitelnější. Úplně mě překvapilo, jak se i ve válečném prostředí

život lidí sestává z naprosto přirozených malých radostí, leckdy i vtipných příhod, a hlavně přátelství mezi bratříčky, kteří společně vyrazili vstříc osudu. Když jsem si pročítal, jak dědeček reagoval ve stresových situacích, co se mu honilo v hlavě, když se připravovali k boji, čemu věřil a čemu zase nevěřil, uvědomil jsem si, jak jsme si blízcí, jako by vše, čím si prošel, bylo součástí i mě samotného.

O možnosti vydat dědečkovy vzpomínky knižně jsme uvažovali mnoho let. Přišlo nám, že události a příběhy lidí, kteří svým dílem přispěli k vytvoření samostatného státu Československa, by neměly zůstat zapomenuty v zaprášených krabicích. Proto děkuji Československé obci legionářské za jejich vydání v knižní podobě a věřím, že vás, milí čtenáři, dědečkovy Upomínky zaujmou tak jako před lety mně.

Petr Prášil
vnuč Karla Prášila

Úvod

Někdy při rozhovoru vzpomenu si na nějakou historku ze svého mládí. Manželku i syna Káju takové historky zajímají a říkají: „Tati, napiš to!“

Letos máme tuhou zimu, jsou silné mrazy a země je pokryta dost silnou vrstvou sněhu. Venku se nedá pracovat, a proto píše. Žijeme v době velkého přehodnocování hodnot, proto snad někdo někdy zalistuje v těchto poznámkách, aby si ověřil, jak jsme my, přímí účastníci, viděli konec rozpadající se rakousko-uherské monarchie i konec carského Ruska. Jak jsme prožívali revoluční léta, kdy se v základech otrásaly velké státy a v bojích i utrpení se rodila samostatnost a svoboda našeho národa.

Podkladem je mi deníček, který jsem psal od počátku své vojenské služby v březnu 1915. Pravidelně jsem si dělal poznámky po celou dobu v rakouské armádě i v zajetí. Méně pravidelně jsem psal poznámky v legiích, pokud jsme byli na frontě proti armádám německé a rakouské. Tam bylo nebezpečí, že budou pronásledováni rodiče i sourozenci moji i příbuzní bratři, o nichž bych v deníčku psal, v případě, že by se dostal deníček do rukou rakouské armády. Pro Rakousko jsme byli velezrádci i vlastizrádci, za to byla pro nás šibenice a za naši činnost hrozilo pronásledování také příbuzným. Poznámky z rakouské armády jsou psány před půl stoletím, velmi drobným písmem inkoustovou tužkou, takže při čtení jsem si musel pomáhat lupou. Někde jsou poznámky jen heslovité, náznakové, neboť na delší poznámky nebylo na frontě vždy dost času a je samozřejmé, že nebylo vhodné podrobně vypisovat myšlenky nepřátelské Rakousku.

Snažil jsem se v deníčku vyčíst a napsat co nejvěrněji to, co tehdy devatenáctiletý voják viděl a cítil a co prožíval. Ponechal jsem také původní nadpis *Upomínky na můj vojenský život...* Své poznámky jsem připojoval jen tam, kde to bylo nutné v zájmu jasnosti, k vysvětlení různých okolností, které by dnešnímu čtenáři byly nesrozumitelné. Týká se to také zvláštní rakouské vojenské

česko-německé češtiny. Při čtení těch starých poznámek vybavují se mi ovšem i některé situace tak živě, jako bych je prožil nedávno. Silných dojmů, které se navždy nesmazatelně vrývají do paměti, bylo přece hodně. Čtu-li jména tehdejších kamarádů, vidím svým duševním zrakem jejich tváře, jejich charakteristické pohyby, vzpomínám na jejich způsob mluvy apod.

Dvěma věcem je v deníčku z rakouské armády věnováno hodně poznámek, a to touze po zajetí a jídlu. Vysvětlení je snadné.

Náš národ nebyl tehdy plnoprávný a český voják musel jít do války z donucení, proti své vůli a s vědomím, že vítězství Rakouska by znamenalo vlastně porážku našeho národa. Již od nejtělejšího mládí jsme byli vychováni doma i ve škole v protirakouském i protihabsburském smýšlení i v nenávisti proti Němcům, našim utiskovatelům v otázkách národních i na poli hospodářském. Odpor vyvrcholil, když naši lidé byli za války hnáni proti Srbům, které jsme tak milovali a obdivovali za balkánské války (1910–1912), a proti Rusům, které jsme ve svém idealistickém rusofilství považovali za své nejbližší bratry a ochránce. Vždyť jsme tak rádi a s nadšením zpívali „Rus je s námi, kdo proti nám, toho Perun (někdy také Francouz) smete“. Otevřený boj doma proti Rakousku nebyl tehdy možný a proti ruské armádě jsme bojovat nechtěli, proto zůstávalo jediné východisko – zběhnout z rakouské armády k Rusům.

Pokud jde o jídlo. V létě roku 1915 ruská armáda stále ustupovala a vedla ústupové boje. Armáda německá a rakouská ji stále pronásledovaly a kdykoli se Rusové snažili zastavit útočníky, byly podnikány prudké útoky, aby ruská armáda byla nucena dále ustupovat. Rusové při ústupu odvezli všechno, co se dalo jíst, a co nestačili odvézt, spálili. Tak musela rakouská armáda dovážet zásoby až ze zemí rakouské monarchie. K tomu měla jen některé železnice, pokud si je nevyhradila pro sebe německá armáda a které Rusové při ústupu také ničili. Pak tu byli koně, kteří se však pro zásobování na takové vzdálenosti nehodili. Proto byla rakouská armáda potravinami špatně zásobována (lidi, zbraně a náboje měly při dopravě přednost) a tak vojáci byli věčně hladoví, jen zřídka se dosyta najedli. Za stálých bojů se život vojáků počítal od dneška do zítřka, nikdo nevěděl, co s ním bude zítra nebo za hodinu. Hlad je nutil, aby neustále mysleli na jídlo, aby stále hledali něco, čím by žaludek na chvíli uspokojili. O výsledky bojů se nezajímali, velká většina věřila v porážku Německa a Rakouska a snažili se jí všemožně uspišit. Hlavními starostmi jejich proto bylo zachovat si v bojích život, shánět jídlo a v deštivých a studených dnech také nocleh.

Zajetí bylo pro nás velké zklamání, hned v prvních dnech jsme vystřízlivěli z toho našeho hejslovanství a pochopili jsme, že jen K. Havlíček Borovský a T. G. Masaryk správně psali o poměrech v carské říši. Nevědomost prostého lidu, špatná organizace, korupce, lajdáctví i jiné zlořády, to byly skutečnosti, na které jsme všude naráželi. O Čěších a jiných menších národech kromě Srbů nikdo nic nevěděl. Když jsme mluvili o slovanském bratrství, tvářili se Rusové nechápavě, až za chvíli řekli „Aha, vy jste pravoslavní, že?“

Náš zajatecký tábor byl jedním z nejhorších v Rusku, proto by nebylo správné považovat hrozný život zajatců v tomto táboře za typický pro ruské zajatce. Domnívám se, že většina zajatců žila v Rusku dost slušně. My jsme měli smůlu. Pověstný byl také tábor v Troicku, který snad byl ještě horší, a pak nešťastní zajatci, kteří stavěli severní dráhu do Murmaně. O té železnici se říkalo, že je postavena na kostech zajatců.

Legie, legionáři – tento název vznikl asi v roce 1919, když byl v naší republice vydáván tzv. zákon legionářský. My jsme jej neznali. Byli jsme dobrovolníci a naše vojsko dobrovolnické, zpočátku české a později československé. Podobně jako zápisky z předchozích dob, jsou zápisky a vzpomínky z tohoto období drobné epizody prostých lidí, kteří šli znovu na frontu dobrovolně bojovat, poněvadž to považovali za svou samozřejmou povinnost. Nepovažovali se nikdy za hrdiny a neradi slyšeli, když je tak někdo nazýval, ať již upřímně, nebo s nějakým falešným záměrem. Vždy byli rozhodnuti obětovat všechno pro dosažení národních cílů, pro vlastní vojsko i pro bratra. Bylo to jedinečné bratrstvo, které mohlo vzniknout jen za těch zvláštních poměrů, bratrstvo, jakých historie mnoho nepoznala. Mnoho bylo nezištné obětavosti pro celek. Vzpomínám na jeden případ. Při ústupu z Ukrajiny získal jeden bráška, pěšák, tehdy velmi vzácné věci, a to lahvičku vodky a bochník chleba. Jistě se těšil na hody s bratry, a přece tyto dobroty vyměnil s ruským vojákem za optické zařízení od děla. Těžký kovový předmět nosil pak na zádech tak dlouho, až jsme se setkali s našimi dělostřelci, aby jim radostně mohl darovat součástku, kterou tolik postrádali, poněvadž ruští vojáci tenkrát takové věci od děl odmontovali, a když je omrzely, tak je někde pohodili.

Odborná pojednání o bitvách a politických událostech napsali již odborníci na podkladě úředních dokumentů. Drobné příhody veselé i smutné z mého zápisníku mohou být rubem těchto pojednání a ukázat, jak žili a smýšleli lidé, ty drobné součástky velkého aparátu, který vedl bitvy a vytvářel politické události.

Tak je třeba se dívat na tyto prosté zápisky, které mají jistě dost nedostatků, pokud jde o formu i obsah, a nehledat snad v nich nějakou snahu nebo pokus o literární dílo.

JAK VÁLKA ZAČALA

Dne 28. června 1914 byla v Chocni hospodářská výstava v údolí zvaném „Peliny“. Vystavován byl dobytek, drobné domácí zvířectvo, zemědělské plodiny i stroje, byly tam také různé jiné exponáty, jaké bývají na takových výstavách. Nescházely ovšem ani různé zábavní podniky. Poněvadž byl krásný letní den, shromáždilo se tu mnoho lidí z celého okolí. Údolím zněla hudba, zpěv, hovor a smích. Když jsem odpoledne procházel výstavou s přáteli Haškovcem a Pluhařem, sdělil nám důvěrně náš známý úředník z okresního hejtmanství ve Vysokém Mýtě, že okresní hejtman dostal telegram o zavraždění arcivévody Ferdinanda, následníka trůnu rakousko-uherské monarchie.¹ Zároveň byl nařízen přísný smutek, který se vztahoval i na výstavu. Proto hejtman nařídil, aby zpráva byla utajena a vyhlášena až pozdě večer tak, aby výstava a její pořadatelé nebyli poškozeni.

Noviny v příštích dnech přinášely podrobné zprávy o atentátu v Sarajevu, o smrti Ferdinanda a jeho manželky, rozené hraběnky Chotkové. Úředně projevovaný zármutek nad ztrátou následníka naši lidé nesdíleli, ba naopak netajili se s uspokojením, poněvadž Ferdinand byl velmi neoblíbený. Bylo známo, že je despotický a přítelem německého císaře Viléma, s nímž na nedávných honech na Konopišti sjednával protislovanskou, a tedy i protičeskou politiku.

Zpočátku se mluvilo jen o zavraždění následníka, později se však dávala vina Srbsku, kde prý byl atentát připravován. Útoky proti Srbsku se stále stupňovaly a vznikalo tak napětí s otázkou – bude válka? Panovala domněnka, že za života císaře Františka Josefa I. válka nebude. Císař prý válku nechce, bojí se jí. Vídeň však příliš harašila šavlí. Dojde-li k válce, omezí se jen na Rakousko-Uhersko a Srbsko? Nebylo pochybnosti, že za Srbsko se postaví Rusko. A co budou dělat ostatní velmoci, zejména Německo? Evropské velmoci byly rozděleny do dvou

¹ Atentát na Františka Ferdinanda d'Este a jeho manželku Žofii Chotkovou byl spáchán v tehdy rakousko-uherském Sarajevu 28. června 1914.

skupin, jednak to byl tzv. Trojspolek – Německo, Rakouska a Itálie, jednak Trojdohoda – Rusko, Francie a Velká Británie.

Všední život byl zdánlivě normální, lidé však netajili své znepokojení a starosti. Nikdo nechtěl válku, zejména ne proti bratrským Srbům, jejichž hrdinství jsme tak obdivovali v balkánské válce, a také ne proti Rusům, které jsme považovali za své bratry a spojence.

Ve mně se všechno bouřilo při pomýšlení, že bych měl jít bojovat proti Srbům nebo Rusům a nepokrytě jsem to dával najevo. Jednou jsem řekl p. účetnímu Baštovi, že mě nikdo nepřinutí, abych bojoval proti bratrům Slovanům. Ten však velmi ochladil mou horkou osmnáctiletou hlavu. Řekl mi: „Milý Karlíčku, to nebude tak jednoduché, zpředu do vás budou střílet Srbové nebo Rusové a za vámi budou Němci. Nepůjdete-li kupředu, budou do vás Němci střílet zezadu.“ Pan Bašta byl starší, rozumný a zkušený muž, nadporučík v záloze rakouského dělostřelectva a měl zajisté pravdu.

Napětí vyvrcholilo, když Rakousko dalo Srbsku ultimátum, na které mělo odpovědět do půlnoci 25. července. Podmínky ultimáta byly velmi těžké, aby je Srbsko nemohlo přijmout, neboť by to znamenalo jeho plnou kapitulaci. Byla to sobota, a tak jsem odpoledne jel na kole k rodičům. Dělníci i ostatní u nás doma věřili, že válka nebude, a proto se mi vysmáli, když jsem řekl, že asi válka bude.

V neděli 26. července asi v osm hodin ráno někdo u nás oznámil, že na vrátech v hospodě u Nejtků je mobilisační plakát. Ihned jsem tam běžel. Mobilisační vyhláška ve formě plakátu, černý tisk na žlutém papíře (rakouské barvy – černý orel v zlatém poli) začínala slovy „Mým národům“. Dále císař pán oznamoval vyhlášení války a nařizoval mobilisaci mnoha ročníků vojáků v záloze do 24 hodin. Plakáty tedy byly včas připraveny a ti, kteří se mi včera smáli, teď balí své věci za pláče žen a dětí. Je krásný slunečný den, svátek sv. Anny, v Chroustovicích a na Lhotě je pouť. Byl jsem na poutovém obědě u Hašků v Chroustovicích. Nálada jako o pohřbu, neboť švagr Hašek musí také na vojnu. Těším sestru Marii. „Neplač, ti starší se z toho dostanou, ale odneseme to my mladí.“ Splnilo se to. Hašek po nějaké době v dílnách ve Vídni a jiných místech se vrátil domů a já až za dva roky po skončení války.

V pondělí časně ráno jsem jel na kole do Mýta. Na cestě mě několikrát zastavily vojenské hlídky. Neměl jsem u sebe žádné osobní doklady, ale na záškodníka jsem asi nevypadal, a tak jsem se do města dostal ovšem se značným zpožděním. Mýto vypadalo jako velký vojenský tábor, všude plno vojáků, někteří táhli

ze skladů vojenské vozy se stejnokroji, výstrojí a výzbrojí. Po ulicích se potulovalo mnoho mobilisovaných záložníků v občanském oděvu s uzlíky v ruce, snažili se dostat do přeplněných hostinců, sedali na chodníky a někteří na chodníku také spali. V Mýtě byly tři pluky a teď, když se sem najednou nahrnulo tolik záložníků, nestačily je vojenské přejímací komise přejímat.

Hašek se ubytoval u mne a občas se šel podívat, jaký nával je u jeho přejímací komise. Na vojnu se příliš netlačil. Zástup se mu zdál dost veliký, a tak odešel domů do Chroustovic. Po dvou dnech se přišel opět podívat na práci komise a zas odešel domů. Teprve asi po týdnu se postavil před komisi už asi poslední. Nadali mu, ale vyhrál to. Všechny útvary pro pole i strážní službu měly plné počty lidí, a tak ho zaměstnali v krejčovské dílně.

Tak začala válka mezi Rakouskem a Srbskem. Postupně se přidávaly jiné státy, a to Rusko, Německo, Francie a Velká Británie. Jen Itálie nesplnila spojevecký závazek Trojspolku a prohlásila se neutrální. Z místní války se stala válka světovou, v níž si mocnosti vyřizovaly své účty a tak atentát v Sarajevu se stal jen záminkou, a nikoli příčinou války. Ve Vídni a jiných německých městech byly nadšené demonstrace pro válku, ale u nás byl zármutek, klení a zatinání pěstí.

Vojáci z Mýta postupně odcházeli, zpravidla v noci, bez nadšení, doprovázeni slzami a nářky žen a dětí. Brzo se někteří vraceli jako ranění a vyprávěli, že domobranecký prapor, organisovaný v Mýtě, s jehož příslušníky jsme se často setkávali, byl téměř celý zničen. Rakouská armáda postupovala jako na cvičišti v míru. Rusové po zkušenostech z rusko-japonské války používali lopatek k děláni ochranných zákopů. Místní generál od zeměbrany byl dán do pense hned po prvních bojích. Mezi prvními raněnými byl i můj bratranec František Rychtařík ze Srubů. Přes bochník chleba si sám prostřelil dlaň levé ruky, zranění stále jítřil, aby mu vydrželo co nejdéle. Také prolil krev pro císaře pána, jako mnoho jiných. V Mýtě v nemocnici byli čeští lékaři a ti také nespěchali vrátit hrdiny zase na frontu do boje.

Práce v zemědělství i v průmyslu vázly pro nedostatek mužů. V provozu zůstaly jen podniky důležité pro válku. Další muži byli postupně oblékáni do vojenských kabátů. Úspěchy rakouské armády nebyly skvělé ani v Srbsku, ani v Rusku. Častěji jsme četli v novinách, že „Naše udatná armáda se odpoutala od nepřítele (ustoupila)“. Takové zprávy byly vítané a byly na ně dělány vtipy. Například u uzenáře místo „nářezu“ (směs nakrájených různých druhů salámů) si kupující objednával „odpoutání“ a místo „taliánů“ si objednával „neutrály“ nebo „spojence“.

Měli jsme v Mýtě také velezradu. Na záchodku v parku u Pražské brány byly jako na každém takovém místě různé nápisy. Po vypuknutí války se přizpůsobila záchodková literatura době. Objevily se tu německé nápisy jako: Každý výstřel jeden Rus, sláva Německu, pryč s Ruskem apod. Jednou se tam však objevil český nápis tohoto znění: Pryč s Rakouskem, ať žije Rusko. To ovšem vyvolalo rozruch. Orgánové bezpečnosti záchodek zabednili a hledali viníka, ovšem marně. Po městě se šířila zpráva, že záchodek se dopustil velezrady, proto přijedou dělostřelci z Hradce Králové a záchodek rozstřílí. Bylo z toho hodně smíchu. Po čase se na aféru zapomnělo a záchodek byl po odstranění závadného nápisu znovu otevřen. Tyto historicky snad postačí k ilustraci nálady našich lidí a jejich poměru k Rakousku i k válce.

První měsíce války ubíhaly, nesplnily se naděje, že válka bude krátká. Nesplnilo se ani proroctví německého císaře Viléma: „Vojáci, než spadne listí ze stromů, vrátíte se ke svým rodinám.“ Přišel podzim a zima a k mrtvým a raněným vojákům přibývali vojáci omrzlí. Můj starší bratr Josef byl od září nezvěstný, mnohý můj známý byl mrtev. Starší kamarádi byli již na vojně a teď už byla řada na mě. Kdy?

Portrét Karla Prášila z roku 1914.

DOMOBRANEC (LANDSTURM REKRUT)

Dostal jsem povolání, abych se dostavil 1. března 1915 k odvodu, který se konal ve Vysokém Mýtě v hostinci „Na střelnici“ u Pražské brány. Bylo mi devatenáct let, byl jsem dobře urostlý, měřil jsem přes 170 cm a vážil asi 70 kg, proto byl odvod rychlý. Když mě poddůstojník změřil, postavil jsem se v Adamově rouchu před odvodní komisi, tam mi řekli čelem vzad, jste zdráv? A byl jsem odveden. Čekali jsme, až bude proveden odvod celé naší skupiny a pak byla první naše vojenská přísaha. Ze začátku to bylo veselé. Byli mezi námi dva hodně opilí branci a ty nás tak dobře bavili, že se zdálo, že ani k přísaze nedojde. Teprve když je odvedli a zavřeli, mohli jsme přikročit k přísaze. Byla to podívaná na ty naše hochy. Krčili ruce i prsty, někteří pohybovali jen rty bez zvuku, aby „jako“ přísahali a při tom nepřísahali. Neuvědomili si, že přísaha násilím vynucená je stejně neplatná. Důstojníci – Češi se spokojili s tou tichou přísahou, konečně pro zapsání do spisů o provedené přísaze to také stačilo, předpis byl splněn.

Tak jsem se stal domobrancem. Podle rakouského branného zákona šli muži k normálnímu odvodu po dosažení 21 let. Za války však mohli být povinně odvedeni i mladší do tzv. domobrany (Landsturm), která směla být použita k bojům jen na území vlastního státu. Císař vypověděl válku, parlament nezasedal, někteří čeští poslanci byli uvězněni, první z nich hned při mobilisaci Kľofáč z Dobříkova u Vys. Mýta, předseda strany Národně socialistické. Všechna moc přešla na císaře a jeho vládu, proč by si zatěžovali hlavu nějakými detaily v branném zákoně. Těm hochům to mohlo být také jedno, kde padnou za císaře pána a zda padnou jako řádní vojáci nebo jen jako domobranci. Mezi sebou si domobranci říkali, že je císař pán povolal na vřpomoc.

Dalších čtrnáct dní uběhlo, přípravy na vojnu skončeny a v posledních dnech jsem se rozloučil se známými. Dne 15. března časně ráno mne čekalo tklivé rozloučení s rodiči a sestrou Aneřkou (Alois byl v Radnicích). Matka i sestra mne objímaly, plakaly a nařikaly, jako bych šel na popravu. Otec neplakal, jeho obličej

byl však zachmuřený a zarmoucený a zdálo se mi, že v jeho očích vidím nejen žal, ale i nenávisť k těm, kteří mu berou druhého syna. První už se stal obětí války. Ani já jsem neplakal. Srdce mi však mohlo puknout bolestí, když jsem viděl ten zármutek rodičů a sestry. Skoro násilně jsem se vymanil z objetí žen a rázně vykročil do tmavého, studeného březnového rána. Šel jsem do Mýta do svého bytu, kde jsem měl v černém dřevěném vojenském kufříku složeny věci. Rozloučil jsem se i tam se známými a šel do kasáren bývalého 98. pěšího pluku (u silnice k Litomyšli). Kufřík mě tam dovezl domovník Hromádka na dvoukolovém vozíku. Můj kufřík byl hodně těžký. Měl jsem tam prádlo, čistící a toaletní potřeby, příkrývku, psací a jídelní potřeby a kromě toho několik lahví koňaku, jeden celý kus uherského salámu a čokoládu. Měl jsem tam také dýmku, kterou mi daroval otec, poněvadž každý řádný voják prý musí mít fajfku.

Nás v kasárnách sepisovali a dali nám oběd. Jinak jsme chodili po dvoře, sedali na své kufírky, seznamovali se vzájemně, a tak ubíjeli ten dlouhý den. K večeru byl odchod na nádraží vzdálené skoro dva kilometry. Těžko jsem vlekl ten svůj kufr, neboť jsem nebyl zvyklý nosit taková těžká zavazadla. Povšiml si mne však jeden mládenec a velmi ochotně se nabídl, že můj kufřík ponese. Uvítal jsem to s radostí. Odhadl jsem mládence na kočího od sedláka a on zas podle mého pěkného oblečení asi usoudil, že mám peníze, kterých zase on měl asi málo. Sám měl jen malý balíček, v novinách asi zabalené jedno prádlo. Hodil si můj kufřík na rameno a už jsme vesele pochodovali na nádraží. Myslím, že jsem mládence nezklamal, a tak jsme byli spokojeni oba.

Naložili nás do vagónů pro dobytek, zvenku vrata dobře zavřeli a brzy jsme odjeli k Chocni a přes Pardubice, Hradec Králové do Jaroměře. Někteří naši spolucestující naříkali na žízeň. Ze všech vagónů se ozýval křik, kopání i bouchání do dveří a volání, dejte nám vodu! Vrata se však neotvírala, a tak jsme s tím hlukem a žízní dojeli v noci do Jaroměře.

Druhý a třetí den byla presentace (lékařská prohlídka a přejímání branců), načež jsme odjeli do Smiřic nad Labem. Tam jsme prodělali první, čtyřnedělní základní vojenský výcvik. Ubytování jsme byli v pivovare na slavnících na humně, kde se nakličuje ječmen. Celkem jsme byli s ubytováním spokojeni, jenom jsme považovali za nedůstojné pro mladé muže zametání, mytí a podobné práce, které obvykle obstarávají ženy. Stejnokroje pro nás neměli, a tak jsme chodili v občanských oděvech, což bylo velmi příjemné, neboť jsme snadno mizeli mezi místním obyvatelstvem.

Slýchával jsem, že každý pořádný voják má mít děvče. Mne seznámení s děvčaty nedělalo nikdy potíže, a tak i ve Smiřicích jsem si ihned v prvních dnech namluvil hezkou dívku. Chodil jsem s ní po promenádě na náměstí a dobře jsme se bavili. Pak si vzpomněla, že musí jít pro pivo. Přinesla džbán, koupila pivo a zas jsme chodili. Když si na pivo vzpomněla, byla pěna pryč a marně jsme dělali se džbánem různá kouzla, pěnu už jsme neudělali. Šla proto smutná domů. Byl pěkný večer, já měl dobrou náladu, a tak jsem se ještě procházel a do pivovaru jsem přišel asi k desáté hodině. Tam už všechno spalo, poněvadž večerka byla v devět hodin. Jen svobodník, velitel místnosti, ležel, ale nespal. Zavolał mne a spustil ticho, aby ostatní nebudil, jak se to na vojně obvykle říká, jak si to představujete, vojna není holubník a mluvil o raportu. Šel jsem k svému lůžku, otevřel kouzelný kufr a donesl jsem svobodníkovi půllitrovou lahvičku koňaku, já jsem ho stejně nepil. Večerní příhodu zaspal svobodník i já, o raportu se už nemluvalo, a tak jsem si vojenskou kariéru hned na začátku nepokazil.

Počátkem dubna přijel k nám auditor a předčítal nám asi dvě hodiny všechny přečiny a zločiny, kterých se voják může za války dopustit a u každého uváděl trest. Rejstřík trestů byl velmi jednoduchý – zastřelit, oběsit, zastřelit, oběsit. Bylo to velmi nudné.

V téže době měl k nám přijet na inspekci od velitelství armádního sboru v Litoměřicích generál Pytlík. Pilně jsme se na tu návštěvu připravovali. Zvlášť instruován byl vojín, který v ten den měl mít v naší ubikaci službu dozorčího. Učili ho, jak se má generálovi hlásit, co má říkat atd. Když pak ho zkoušeli, kdo k nám přijde, odpověděl za našeho hlučného smíchu: „Pytlík,“ místo Jeho Excellence generál Pytlík. Z obavy, že by to tento vojín asi prohrál, byl jsem určen já, a poněvadž generál nepřišel, měl jsem vlastně celý den volno, zatím co se ostatní proháněli po cvičišti. Já jsem si v pivovare čel. Čtyřnedělní pobyt ve Smiřicích dobře a rychle uběhl a my jsme se vrátili 14. dubna do Jaroměře.

VÝCVIK V JAROMĚŘI

Přidělení jsme byli k 3. Ersatzkompanii (náhradní rotě) pěš. pluku č. 98 a ubytovali nás v budově musea. Hned první den k večeru volal někdo moje jméno. Vyšel jsem ze svého kouta světnice a radostně jsem se setkal se svým příbuzným a nejlepším kamarádem, jakého jsem kdy měl, s Josefem Prášilem z Chrasti u Chrudimi. Byl už na vojně delší dobu, poněvadž byl asi o dva až tři roky starší, a měl hodnost „kadet – šikovatel“. Byla to nová hodnost pro dobu války. Nebyl to ještě zcela důstojník, ale vykonával funkce důstojníka. Pepík našel v kanceláři v seznamu nových bojovníků moje jméno a hned mne vyhledal. Mínil, že naše radostné shledání je nutno přiměřeně oslavit. Na moji námitku, že nemáme povolený východ z budovy, odpověděl, že to již zařídí. Veliteli místnosti řekl, že se bude stěhovat a já že mu budu pomáhat. Šli jsme do jedné restaurace, kde již seděli Pepíkovi tři kamarádi stejné hodnosti a k nim jsme přisedli i my. Pepík a já domobranec v občanském oděvu. Bavili jsme se velmi dobře, že se mi nechtělo na slamník do musea. Nové známosti byly pro mne užitečné, zejména s jedním z nich, který se jmenoval Benda. O tom však později.

Musím trochu odbočit, abych něco pověděl o Pepíkovi. Jeho otec byl mým druhým bratrance, a tak mi Pepík občas říkal žertem: „Strejčku, dej mi šesták na cukroví.“ Bydlel jsem u jeho rodičů dva roky, byli to velmi hodní lidé, měli mne rádi, a tak jsem se u nich cítil jako doma. Byl jsem vždy veselý a rád jsem občas provedl nějakou nevinnou čertovinu, proto mi bratranec, jehož jsem vzhledem k rozdílu věku nazýval strýcem, říkával: „Ty Enšpígle.“

S Pepíkem jsme byli nerozluční kamarádi. Byl to chlapec srdečný, upřímný, nadaný s velkou fantasií a ještě větším smyslem pro dobrodružství. Kdybych měl popsat, co jsme spolu zažili, byla by to slušná knížka a myslím, že hodně veselá. Spolu jsme přečetli všechny knihy Karla Maye, zvláště podařené věty jsme si zapamatovali a někdy je opakovali, například: „Uf, uf, vzkřikla mrtvola španělsky, míchaje v to slova anglická a francouzská.“ Četli jsme sešity *Buffalo Bil*, přečetli

jsme desítky sešitů „cliftonek“ o obdivuhodných případech detektiva Cliftona, zajímal nás také detektiv Arsen Lupin. V kočáře, který býval postaven ve stodole, jsme tajně četli mírně pornografické knihy *Zakázané ovoce*.

Naneštěstí se u nás nevyskytovala „rudá tvář“, s kterou bychom byli zajisté na „válečné stezce“, ani mezinárodní zločinci, a tak jsme své romantické a dobrodružné sklony mohli uplatňovat jen ve hře na zloděje a četníky, měli jsme tajnou skrýši ve slámě nad chlívem, kde jsme četli zakázané knihy a do níž jsme se uchylovali při větším nedorozumění s dospělými. Občas jsme pořádali noční „loupežné výpravy“ do ovocné aleje, strážené přísným hlídačem, který rád „lupiče“ proháněl. Bez toho hlídače by nás alej nezajímala, vždyť jsme měli doma dobrého ovoce dostatek.

Pepík měl nadání k spisovatelství. Již v dětství překvapoval učitele svými slohovými úkoly. Pokoušel se také o žertovné veršování, například na oslavu školy: „Třída naše malá, dobrá byla kaše, již jsi do nás cpala.“ Nebo vyznání lásky: „Láskou věrnou milovat tě budu vždycky, i až budeš starou babou a já dědek podágrický.“

Pepík se stal učitelem a jeho spisovatelské začátky byly velmi slibné. Pak musel na vojnu a po létech jsme se tu sešli jako vojáci. On tu pomáhal mně i já jsem mu byl užitečný jednou při pochodovém cvičení, které předčasně opustil „za příčinou srdeční záležitosti“. V Jaroměři jsme se viděli naposledy. Já jsem odejel na ruskou frontu a on později na italskou frontu a tam padl. Podle vyprávění jeho bratrance Karla Prášila z Chrasti, Pepíka jednou časně ráno při východu slunce zaujaly krásy alpské krajiny. Aby lépe viděl, vylezl ze zákopu a kulka do hlavy náhle ukončila jeho mladý, nadějný život. Byla tě škoda, Pepíku.

V Jaroměři nás konečně oblékli do stejnokrojů. Dostali jsme „Waffenrocky“, tmavomodré kabáty, opatřené různými ozdobami z výložkového sukna barvy bílé kávy (výložky 98. pluku). Byla to součást parádní uniformy v míru. Kalhoty jsme dostali šedivé (polní šed), některé nové z chlupaté látky jako z pytloviny. Ostatní kalhoty byly již nošené a některé z nich, třebaže byly vyprané, měly skvrny po krvi z fronty. Teď už jsme byli opravdovými vojáky, museli jsme vojensky zdravít a vojensky se chovat.

Jednou přišel za mnou Pepík a sdělil mi, že bude v posádce sanitní (zdravotnický) kurs. Kdybych chtěl, že by mne dal zapsat do seznamu účastníků. Zdržel bych se déle v Jaroměři, poněvadž do pole bych mohl být poslán až po skončení kursu. Nebyl jsem nadšen pro toto krvavé zaměstnání, ale pak mne napadlo, že bych aspoň nemusel střílet do Srbů ani Rusů a souhlasil jsem. Ten kurs byla

celkem dobrá věc. Dopoledne jsem se proháněl s ostatními na cvičišti a odpoledne jsem šel do kursu. Tam nám mladý šikovatel (rotmistr) zdravotnictva přednášel a prováděl s námi praktický výcvik. Asi po dvou hodinách jsme šli na pivo. Šikovatel nás zavedl do zapadlé hospůdky, kde odpoledne kromě nás nikdo nebyl. V družné zábavě jsme tam seděli, dokud neuplynula doba stanovená pro školení.

Nováčkové F. Prokop, K. Prášil a J. Mlíka během výcviku v Jaroměři, duben 1915.

Jinak jsem se nikdy nikam dobrovolně nehlásil, a proto jsem ani nenaletěl na různé žertíky poddůstojníků, jako: „Kdo umí dobře jezdit na kole?“ Hned se přihlásilo aspoň dvacet vojáků a poddůstojník je zavedl do kuchyně škrábat brambory nebo na jinou nezajímavou práci. U pěchoty byla totiž za války nejhorší

služba, proto když u nás vybírali muže pro dělostřelectvo, vozatajstvo apod., bylo vždycky mnoho zájemců. Toho pak poddůstojníci zneužívali.

Na cvičišťe jsme chodívali k Josefovu podél zajateckého tábora pro Rusy. Tábor byl obehnan vysokým drátěným plotem a uvnitř byly dřevěné baráky. Jedna strana plotu byla pod železničním náspem a naši lidé házeli z vlaků zajatcům pokrmy, cigarety i peníze. To se asi nelíbilo rakouským vlastencům, a proto později na straně k železniční trati byl postaven vysoký plot z prken. Zajatci bourali cihlové opevnění Josefova (šance). Někdy jsme je potkávali při návratu ze cvičišťe.

Stabsfeldwebel (štábní šikovatel, asi jako náš štábní rotmistr) Blaschke řídil výcvik u naší roty. Byl to Němec, ale česky mluvil dost dobře. Byl to starší, rozumný a zkušený člověk, s námi jednal jako táta, a proto byl oblíben jak u Čechů, tak u Němců. Jednou přišel za námi na cvičišťe nadporučík, náš nový velitel roty. Byl to mladý Němec a chtěl nám asi ukázat svou moc nad námi. Proháněl nás bez oddechu po cvičišti, až jsme toho měli všichni dost a byli jsme hodně „namíchnutí“. Při odchodu ze cvičišťe dal povel „Singen!“ (zpívat). Všichni vojáci však mlčeli, byl to takový nesmluvený tichý protest proti jeho chování na cvičišti. Nadporučík povel opakoval, ale rota dál mlčela. To ho rozzlobilo, velel čelem vzad a zpět na cvičišťe. Tam s námi asi deset minut mlátil o zem. Nieder! Auf! Nieder! Auf! (K zemi! Vztyk!) Při odchodu ze cvičišťe zas dal povel ke zpěvu, ale opět nikdo nezpíval. Tedy znovu na cvičišťe a zas povely k zemi a vztyk. To se opakovalo asi třikrát. Po čtvrté začalo několik Němců zpívat nějakou německou písničku, ale tiše a falešně, že to vypadalo, jako by to dělali záměrně. Bylo to ubohé a směšné. Němci také brzy přestali zpívat. Nadporučík se tvářil, jako by to stačilo k záchraně jeho prestiže. My jsme bez zpěvu pochodovali dál, až u Jaroměře, když napětí trochu povolilo, někdo spustil: „Mlýnské kolo to se točí, to se točí, nás ta vojna neroztočí.“ K zpěvákovi se přidala hned celá rota i Němci a zpívali všichni co nejsilněji. Píseň pokračovala: „Mlýnské kolo to se hází, to se hází, nás ta vojna nerozhází“ atd. Tak jsme vykřičeli to, co nás přivedlo k této demonstraci a k vzpouře proti domyšlivému důstojníkovi. Ten už nikdy za námi na cvičišťe nepřišel. Do musea jsme přišli už v dobré náladě, unavení a hladoví, vždyť už dvanáctá hodina dávno uplynula a my jsme se měli vrátit již v jedenáct hodin.

Náš výcvik měl být zakončen ostrou střelbou na střelnici za Josefovem. Při pochodu na střelnici se mezi námi šeptalo, že ti, kteří budou dobře střílet, budou vybráni do „maršky“ (na frontu). Je zajímavé, že v těžkých dobách, kdy je ohrožen život, je člověk ochoten uvěřit každé zprávě. Tato zpráva byla nepravdivá, ale

zapůsobila. Střelnice za dobu svého trvání jistě nepoznala tak špatné střelce jako nás. Také já jsem byl mezi „čarostřelci“. Pušku jsem držel dobře, mířil jsem dobře, ale když jsem měl vystřelit, strhl jsem pušku a výstřel šel buď nízko, až se zaprášilo v náspu, nebo příliš vysoko, až létaly třísky z dřevěné konstrukce střelnice. Jen prostor, kde byl terč, nebyl ohrožen. Poddůstojník – instruktor – mne upozorňoval, kde dělám chybu. Štábní šikovatel Blaschke mi také klidně a přátelsky radil. Když šel okolo nadporučík, velitel naší roty, hlásil mu Blaschke, že já, jeden z nejlepších střelců při cvičné zápalkové střelbě do figurek, nemám žádný zásah. Nadporučík také radil, abych zatajil dech, klidně a pomalu stiskl spoušť. Já jsem si myslel: „Povídej si povídej, já vím, marška“ a bum. Zas uletěla tříska. Nadporučík mávl rukou a odešel. Já jsem dostřílel a terč jsem nepoškodil. Nikdy jsem neodcházel ze střelnice tak sebevědomě jako tenkrát.

Jednou v neděli po obědě jsem se šel podívat do parku u musea, zda nemám návštěvu. Před týdnem mě navštívila sestra Anežka. Známe jsem nepotkal, ale jedna dívka se mě ptala, zda znám jejího bratra. Odpověděl jsem jí, že znám, ale že už odejel na frontu. Dívka plakala, a tak jsem ji těšil a ona mi pak nabídla koláče a jiné dobroty, které přivezla pro bratra. Asi ten rozhovor na lavičce s dívkou trval trochu déle, poněvadž po návratu do musea mi kamarádi sdělili, že hodinu cvičili „salutáky“ (salutování – zdravení) a poněvadž jsem na cvičení nebyl, musím zítra k raportu. Ta zpráva mne nepotěšila. Uvažoval jsem o tom, jaký trest mne asi čeká, nejhorší by byl zákaz vycházek. Druhý den na cvičišti při dopolední přestávce stála řada vojáků u raportu a já jako provinilec poslední na levém křídle. Když jsem uviděl, že k nám přichází kadet – šikovatel Benda, Pepíkův kamarád a můj známý, pomyslel jsem si, že to nebude tak zlé. Raport začíná od pravého křídla, je to hlášení o službě, různé žádosti atd. Když Benda přišel ke mně, hlásil jsem mu, proč jsem určen k raportu a na omluvu jsem uváděl, že jsem nevěděl, že má být cvičení a že jsem jednu slečnu informoval o odjezdu jejího bratra na frontu. Benda se usmíval, pronesl několik frází, jaké se v takových případech říkají, a tím pro mne raport šťastně skončil.

Počátkem května jsem dostal telegram, že matka je vážně nemocná. V kanceláři mne informovali, že dovolené dává jen velitel náhradního praporu u raportu v šest hodin večer v kasárnách. U raportu mne musí předvést důstojník naší roty, který má toho dne službu. Byl to praporčík německé národnosti, česky téměř neuměl a duchem neoplýval. Po skončení zaměstnání v pět hodin odpoledne jsem se rychle připravil k raportu a šel hledat praporčíka. Nikde nebyl a v kanceláři

se domnívali, že asi na raport zapomněl a dali mně adresu, abych se podíval do jeho bytu. Čas kvapil, proto jsem pospíchal do praporčíkova bytu. Zafukal jsem na dveře jeho pokoje a rychle je otevřel, ale ještě rychleji jsem dveře zavřel. Praporčík byl málo oblečen a baculatá blondýna na pohovce ještě méně. Praporčík vyšel v kalhotách a košili. Připamatoval jsem mu, že má jít se mnou k raportu a ten že bude za několik minut. Rychle se oblékl, knoflíky zapínal cestou a už jsme klusali do kasáren. Doběhli jsme právě v 6 hodin, oba velmi udýcháni.

Velitel náhradního praporu mi dal dva dny dovolené a v osm hodin večer už jsem odejel z Jaroměře. Z Uherska jsem přišel domů po půlnoci, a abych nepolekal matku, ťukal jsem na okno v místnosti, kde spala sestra Anežka. Rodiče se však také probudili, matce již bylo lépe, a tak to bylo veselé shledání. Dovolená dva dny je však příliš krátká, a tak jsem si ji prodloužil o více než o den. Zás bylo velké loučení a já, ač velmi nerad, musel jsem na nádraží.

Do Jaroměře jsem dojel ráno po deváté hodině. V museu bylo ticho, vojáci byli na cvičišti. V místnosti, kde jsem býval před dovolenou, bylo vše jinak uspořádáno, tam tedy jsem nepatřil, ale kde vlastně teď bydlím? Na chodbě jsem potkal četaře. Pověděl jsem mu, že se vracím z dovolené a nevím, kam teď patřím. Podíval se na dovolenku a řekl: „No vy jste to pořádně přetáh, to půjdete k raportu.“ Vzpomněl jsem si, že mám v kapse krabičku cigaret, které jsem od někoho dostal o dovolené a které jako nekuřák nepotřebuji. Nabídl jsem ji četaři, ten si ji s radostí vzal a odešel s mou dovolenkou do kanceláře. Za chvíli se vrátil, sdělil mi, že jsem v „maršce“ a zavedl mne do místnosti, kde teď budu bydlet. O raportu již nemluvil.

Když jsem si prohlížel místnost, která bude dočasně mým novým domovem, upoutala mne hromádka praporků v koutě místnosti. Jsou asi určeny pro naši výzdobu, až pojedeme do pole. Bylo jich asi deset, dva z nich černožluté, byly to barvy Rakouské monarchie a ostatní velkoněmecké s barvami bílou, červenou a černou. Velmi mne popudilo, že máme jet na frontu s vlajkami velkoněmeckými. Nožíkem jsem u několika praporků odpáral černou látku a přiměřeně zkrátil hůlku těchto praporků. Tak vzniklo několik praporků červenobílých a to byly barvy našeho národa. Černé hadříky jsem schoval do kamen. Praporky jsem zas uložil na původní místo a ty nové, červenobílé, jsem zasunul dospodu. Pak jsem si lehl na slavník a usnul. V jedenáct hodin se přihrnuli s velkým hlukem moji noví kamarádi, všichni Němci. Shodili výstroj, vzali esšálky (jídelní misky) a spěchali do kuchyně pro oběd. Připojil jsem se k nim.

Tak skončil náš urychlený válečný výcvik, který byl považován za dostatečný pro nás „kanonenfuter“ (potravu pro děla). Proto jsme mohli odejet na „pole cti a slávy“, jak krásně a vznešeně nazývali rakouští zpravodajové ty hrozné a nesmyslné jatky.

V MARŠCE

„Marška“ byla taková česká zkratka pro Marschkompanii (pochodovou rotu), která jako součást Marschbatalionu (pochodového praporu) měla dodat na frontu vojáky na doplnění pluku. Tak už jsem byl v maršce, do které nikdo, a ovšem ani já, příliš nespěchal. Celá moje nová adresa zněla takto: II. Marschbatalion, 3. Komp., 4. Zug., d. I. R. N° 98, což do češtiny lze přeložit asi takto: II. pochodový prapor, 3. rota, 4. četa, pěšího pluku č. 98.

V prvních třech četách naší roty byli Češi a ve čtvrté četě jen Němci, kromě mne a vojína Jana Pechance z Cerekvice u Litomyšle. Pechanec byl sapér (ženista), a tak jsme my dva se speciálním výcvikem patřili do čtvrté čety. Byl to hodný, usměvavý a veselý mládenec, rád a dobře zpíval a udivoval mne, že skoro každý den přišel s novou písničkou. Němci byli od Svitav, jeden mluvil správně česky, z ostatních jen někteří „lámali“ češtinu. Nejvíce jsem se stýkal s mladým učitelem, který neuměl, nebo nechtěl, mluvit česky, a proto jsme spolu mluvili německy. Při tom kantorsky ihned opravoval každou mou chybu, jíž jsem se prohřešil proti „samospasitelné“. Nezlobil jsem se, aspoň jsem se učil správně mluvit. Nejčastěji jsem chyboval, asi jako každý Čech, v přivlastňovacích zájmenech můj, svůj apod. Mezi Němci byl také Žid a jmenoval se Weisenstein. Byl starší než my a na frontu už jel podruhé. Puška mu sahala až na paty, poněvadž byl malý, ale kulatoučký. Na jeho malé postavě byl nápadný veliký ruksak (baťoh), vždy obludně nacpaný, že vypadal jako veliký balon. Celý den mluvil německy i česky, vyprávěl anekdoty, veselé historky, dělal vtípy, zkrátka veselý společník, v té naší situaci velmi vítaný. Takové jsem měl nové společníky a dobře jsem se s nimi snášel, vždyť nás spojovali společné útrapy a strádání.

Od 6. května, kdy byla naše marška zformována, cvičili jsme jako dříve. Změna nastala 19. května, kdy nás plně vystrojili pro pole. Dostali jsme nový oděv, prádlo, dva páry bot, příkrývku a různé součástky výstroje. Bylo toho hodně, ruksak byl plný věcí. Byl tam pár těžkých bot, těžká zimní příkrývka, prádlo, čistící

potřeby, stanový dílec s kolíky, dvě masové konzervy, kávové konzervy, suchary a některé drobné věci. Plášť byl připevněn na baťohu. K tomu jsme dostali 150 ostrých nábojů a ty byly nejtěživější. Celý náklad s puškou vážil asi 35 až 40 kg. Bylo toho trochu mnoho na naše neotlačená ramena. Já prý dostanu zdravotnickou výstroj až v poli a tam také odevzdám pušku s náboji.

Měli jsme také odejet na frontu, ale rozkaz byl v posledním okamžiku odvolán. V dalších dnech byla nejistota a dohady, kdy pojedeme a kam? Itálie vypověděla válku Rakousku i Německu, a tak vznikla nová fronta.² Náš pluk měl tři prapory na ruské frontě a čtvrtý prapor byl před válkou v Bosně. Teď asi bude na italské frontě. Pojedeme asi tam, kde nás budou naléhavěji potřebovat. Mezi sebou jsme se dohadovali, zda pojedeme na severovýchod, anebo na „pomeranče“. Abychom nezlenivěli, dělali jsme s tím velkým nákladem denně, i v neděli a ve svátek, pochodová cvičení 30 i více km.

Z jednoho pochodu jsme se vrátili až večer za tmy, hladoví a unavení. Ráno před odchodem jsme dostali vždy dva společný kousek syrového hovězího masa, cibuli a trochu soli. K tomu jsme dostali asi dvoulitrový kotlík, jaké měli vojáci německé armády. Měli jsme si v něm uvařit oběd. Po delším pochodu jsme se utábořili u potůčku nedaleko německé vesnice Kohoutov, německy zvané Kokau. Můj společník se chvástal, že dovede vařit, tak jsem ho jmenoval vrchním kuchařem a sám jsem sbíral suché větvičky na oheň. Asi po dvou hodinách jsme měli obědvat, naše maso však bylo tvrdé jako podrážka. Patrně se špatně a málo vařilo na tom našem ohništi. Rozkrájeli jsme maso na menší kousky a žvýkali je při zpátečním pochodu. Slanou vodu z kotlíku jsme vypili. Měli jsme málo chleba a Němci ve vesnici nám nechtěli prodat ani kousek. Po obědě jsme tedy byli stejně hladoví jako před ním. Když jsme se večer vrátili, spěchali jsme pro večeři, která nám měla nahradit také náš nepodařený oběd. Velký zápach z kuchyně a prázdných sudů u kuchyně nám prozradil, že dostaneme vařenou mořskou rybu. Musel jsem dost dlouho čekat, než na mne došla řada, a tu najednou jsem dostal závrať a upadl na zem. Z toho velkého vyčerpání sil a hladování jsem omdlel. Mdloba za chvíli přešla, já jsem zhltl večeři a hned jsem se uložil na slámník a usnul. Druhý den mi říkal jeden známý, že kdyby se to přihodilo jemu, nechal by se odnést a ošetřovat. Vytloukl by prý z toho nejméně několik dnů volna a snad by

² Itálie nejprve 3. května 1915 vypověděla trojspolkovou smlouvu a již 23. května 1915 vyhlásila válku Rakousku-Uhersku. Německu však válku vyhlásila až 28. srpna 1916.

se dostal i z maršky. Mně by se to asi nepodařilo. Neumím simulovat, neumím lhát ani se přetvařovat.

Nejsmutnější byly oba dny svatodušních svátků, 23. a 24. května. V neděli jsme byli v Hradišti a v pondělí ve Dvoře Králové. Tento pochod trval od 6 hodin ráno do půl druhé odpoledne. Vždy jsme se domů sotva dověkli a pak utmácení leželi jsme nehybně na podlaze jako mrtvoly až do začátku odpoledního zaměstnání. Večer byl zakázán východ z kasáren, poněvadž byl nařízen „maršbereit“, tj. pohotovost k odchodu. Mohli jsme se jen smutně dívat okny do krásného sadu, rozprostírajícího se okolo musea, který právě byl v nejlepším rozkvětu, a dýchat vůni hojných keřů šeríků.

Dne 29. května jsem dostal dopis od rodičů a hned jsem jim odpověděl. Zařazení do maršky jsem oznámil všem známým s tím, aby mi do Jaroměře už nepsali. Teď mně však ty písemné pozdravy přátel velmi scházely, a proto jsem si posteskl rodičům: „Jen mi častěji pište, třeba jen málo, je smutné, když nic nedostávám, připadá to, jako by již všichni na mne zapoměli. Teď jsem nedostal skoro již čtrnáct dní od nikoho ani čárky. Nevím sice, kdy odjedu, ale nestane se žádné neštěstí, když váš lístek nedostanu a někde ho tu pohodí. Při odjezdu vám hned napíši. Telegrafování by bylo zbytečné, neboť nevím, v kterém čase okolo vás pojedu. A kdybych vše sdělil, nestála by vaše cesta na nádraží za to, poněvadž se na menších stanicích buď vůbec nezastavuje, anebo jen na několik vteřin a nás z vagonů vůbec nepustí.“

Abych rodiče potěšil, napsal jsem také něco veselejšího: „Doufám, že vše brzo skončí a že se všichni shledáme. Zatím se musíme oddat osudu a klidně i trpělivě vše snášet, vždyť věčně nic netrvá. Co se mne týče, jsem vesel jako vždy a pak buďte bez starosti, že tam zůstanu, pro nebe nejsem dost hodný. Učili nás, že kdo se řídí vojenskými předpisy, vše vydrží a toho já jsem velmi dbalý, zejména jde-li o dekování (ukrývání). Dekunky (úkryty) jsme se již několikrát učili dělat.“ Slíbil jsem také, pro uklidnění rodičů, že si koupím česnek, který byl považován za všelék, zvláště proti choleře a jiným nakažlivým nemocem. Otcí jsem podal zprávu o používání dýmky: „Teď jsem se pustil zuřivě do fajfky, jdu ze cvičení a třeba i přes vesnici s fajfkou jako fotr. U nás ji má každý a ti, kdo byli v poli, je doporučují jako dobré společnice.“ Nenapsal jsem ovšem, že ta moje fajfka je bez ohně a že má hlavně přesvědčovat veřejnost o tom, že již nejsem žádný nováček, ale „ostrílený mušketýr“. Inu, mládí je někdy velmi pošetilé.

Látka na našich nových stejnokrojích nebyla valně jakosti. Již v prvních dnech mi praskly napříč nohavice na obou kolenech. Komu dát kalhoty spravit? Měli jsme stále cvičení a pohotovost. Dal jsem se tedy do správký sám. Do velké jehly jsem navlékl dvojité silnou černou nit a šil jsem tak, že jsem na pravé straně díry zapíchl jehlu, protáhl ji přes díru na levou stranu, pak obloukem jsem přetáhl nit přes díru zpět na pravou stranu a tam jsem zas zapíchl jehlu od pravé strany na levou. Tak jsem šil až do druhého konce díry. Oddechl jsem si, když jsem tu úmornou práci ukončil a byl jsem se svým výkonem celkem spokojen. Kolena už nekoukala a na nohavicích vznikly napříč černošedé, asi 15 cm dlouhé útvary, které vypadaly jako tenké rohlíčky nebo tlustší housenky. Nu, na bál by to nebylo, ale na frontu to stačí.

Dne 30. května nás ráno překvapilo oznámení „tágšarže“ (dozorčího), že nebude zaměstnání a za chvíli jsme již věděli, že druhý den ráno odjíždíme. Působilo to jako studená sprcha, ačkoliv jsme na ten okamžik byli plně připraveni.

Dopoledne byl nástup a kontrola, zda jsme všichni, po obědě pak kontrola všech věcí, které jsme dostali do pole. Potom jsem psal dopisy všem svým známým, kterými jsem se s nimi rozloučil.

Moji němečtí kamarádi ozdobili své čepice dubovými větvičkami, fábory rakouských říšských barev žluté a černé i velkoněmeckými trikolorami barvy bílé, červené a černé. Já jsem se od nich nápadně lišil tím, že jsem neměl žádné ozdoby.

Moje smutná nálada vyvrcholila večer. Němci po požití větší dávky alkoholu byli nepřirozeně veselí, zpívali, tančili a hráli na harmoniku. *Wacht am Rhein* (velkoněmecká píseň „Stráž na Rýně“) se rozléhala po chodbách musea. Sedl jsem si do zákoutí chodby na školní lavici a tam nerušen oddal jsem se svým myšlenkám. Jednání Němců nutilo mne přemýšlet o Rakousku, které má více Slovanů než Němců, a přece slovanská trikolora a píseň *Hej, Slovane* jsou zakázány jako velezrádné, mohly by ohrozit rakouskou říši. Zatím co Němci nosí velkoněmecké trikolory, zpívají velkoněmecké písně a halasně dávají najevo své velkoněmeckví. To není velezrada, to neohrožuje „říš rakouskou“? Tady ti tupí a opilí „skopčáci“ se roztahují v naší krásné zemi a chtějí nám vládnout. I oni jsou odchováni zrudnou německou filosofií o „německém nadčlověku“ (*Übermensch*), který je určen vládnout, a slovanské národy jsou jen vhodnou mrvou pro germánské pole. Teď tím pitím a hulákáním se snaží dodat si odvalu a zahnat chmurné myšlenky na odjezd, neboť i oni mají rádi svůj život a neradi odjíždějí na frontu stejně jako my.

Přestal jsem myslet na hulákající Němce a uvažoval o odjezdu. Je těžké loučení s tím naším krásným českým krajem, zvláště v nejkrásnější době, kdy všechno kvete, všechno se raduje ze života. Smutné je pomyšlení na odjezd na bojiště s vědomím, že tam lze skončit mladý život plný nesplněných ideálů a tužeb. A co vrátit se jako mrzák obtížný všem i sobě, není lépe se nevrátit vůbec?

Vzpomínám na uplynulá léta. Málo jsem dosud užil života, všechna ta léta byla vlastně jen přípravou pro plný život muže. Myšlenky zabíhají zas do budoucnosti a staví větrné zámky, až troubení večerky zaplaší krásné sny a zůstane jen smutná přítomnost. Ubírám se na slavník, naposledy v Jaroměři a naposledy asi v slušné místnosti.

VOJENSKÁ PÍSEŇ

Píseň a voják patří nerozlučně k sobě. Písni voják projevuje svou náladu, písni vyjadřuje mnohdy to, co by nikomu ani slovy neřekl.

Vojáci zpravidla zpívají vlastenecké písně, opěvují slavné bitvy, hrdiny, válečné úsilí apod. To ovšem nemohlo platit pro Čechy v rakouské armádě. Mnohé české vlastenecké a sokolské písně se nesměly zpívat, rakouská armáda byla českému srdci cizí a nynější válka protivná a nenáviděná. Čeští vojáci proto zpívali sentimentální písně o milých děvčatech, o utrpeních války apod. Jen jedna píseň se týkala bojů proti ruské armádě, ale i ta byla dvojsmyslná a ironická. Konečně tu byla písnička odbojná, kterou vojáci vyjadřovali svůj odpor proti válce i proti neoblíbeným velitelům. Pro názornost uvádím několik písni z tehdejší doby. Především ty, které se nesměly zpívat.

Jen v mimořádných případech se směla hrát a zpívat píseň *Kde domov můj?* Píseň *Hej, Slované* byla přísně zakázaná, a to v původním znění a tím spíše po této úpravě: „Kdyby bylo tolik Němců, co je čertů v pekle, Rus je s námi, kdo proti nám, toho Francouz smete!“ Zpívali jsme ji přece, a to tak, že jsme původní text nahradili číslicemi, tedy takto:

Hej, Slované, ještě naše slovanská řeč žije,
Jeden, dva, tři, čtyři, pět, šest, sedm, osm, devět,
ještě naše věrné srdce pro náš národ bije.
Devět, osm, sedm, šest, pět, čtyři, tři, dvě, jedna.
Žije, žije, duch slovanský, bude žít na věky.
Jedna, dvě, tři, čtyři, pět, šest, sedm, osm, devět.
Hrom a peklo, marné vaše proti nám jsou vzteky.
Devět, osm, sedm, šest, pět, čtyři, tři, dvě, jedna.

Zakázány ovšem byly také: „Červený šátečku kolem se toč, máme jít na Rusy, nevíme proč“ a „Nás už nemá nikdo rád, prohráli jsme Bělehrad.“

A teď některé z těch, které vojáci zpívali: „Až pomaširuju píseckou branou ven, vzkažte tam mé milé pozdravení, aby se vdávala, na mne nečekala, že sem si namluvil holku jinou...“

Za války byla písnička doplněna takto: „Kde zrozen to já vím, kde zemřu, to nevím, kde já svoje mladé kosti složím. Složím je na louku, na malou hromádku, vem si je má milá na památku.“ Kdyby se to uskutečnilo, to by nějaké cíle děvče v místě posádky, kde se za války vojáci často střídali, mělo po válce pěknou sbírku kostí, byla by to jistě slušná kostnice.

„Znám já jeden krásný zámek, v něm přebývá má milá. Ona sedí na pěkném stolečku, bílý šátek vyšívá... ten šáteček, cos mi dala, ten já nosit nebudu, až já přijdu k svému regimentu, kvér s ním pucovat budu...“ (regiment – pluk, kvér – puška)

„Nastala nám, kamarádi, smutná chvíle, musíme pryč odejít od své milé... Neplač, holka, nenaříkej usuš slzy, vždyť ty na mne zapomeneš zase brzy. Zapomeneš na milého, za týden se zamiluješ do jiného.“ Autorem této písničky byl asi skeptik, nebo snad dobrý znalec ženských srdcí?

Tuto smutnou písničku, složil asi nějaký táta. Písnička začínala: „Nastaly nám doby zlé, musíme jít do boje.“ A končila „Až vám bude po létech vyprávěti matička, vzpomeňte si, dítky mé, že jste měly tatíčka, který pro vás dýchal, žil, který pro vás krev prolil, umíraje vzpomíná, kdo vás dítky vychová.“

Při velké únavě, když se ani myslet nechtělo, zpívala se tato nekonečná píseň: „Stodola, pumpa, stodola, pumpa, stodola, pumpa, rum pum pum.“ A znova do nekonečna „Stodola, pumpa...“

V roce 1915 byl proveden odvod mužů, kteří v míru nebyli vojáky, a to asi do třiceti šesti let věku. Tito starší tátové, vousatí a někdy i prošedivělí, rádi a s určitým záměrem zpívali starou rekrutskou písničku: „Ještě jsem nevyrost, mám být voják, ruce mě svázali, co mám dělat? Ruce mně svázali provazama, abych já nechodil za pannama...“

Bojovná byla jen tato písnička, ale i ta byla dvojsmyslná. „Aj ta ruská armáda v širokém poli stojí, pojďme tam, kamarádi, rozsekáme ji. Ona se nás nebojí, nebudem se též báti, až ty kule, granáty budou do nás padat.“

Jednou, když se u nás tato písnička objevila, vedl rotu ze cvičiště štábní šikovatel Blaschke. Ze začátku písně pokyvoval spokojeně hlavou, když však jsme důrazně vyrazili „Ona se nás nebojí,“ zastavil Blaschke ihned naše zpívání.

Když vojáci neměli dobrou náladu nebo byli nespokojeni s vojenským řádem a jeho představiteli, vyjadřovali svou nespokojenost touto písní: „Mlýnské kolo to se točí, to se točí, nás ta vojna neroztočí, neroztočí.“

Dále pokračovali v různých obměnách: „To se hází, nás ta vojna nerozhází, to se motá, nás ta vojna nerozmotá“ atd.

Čeští vojáci zpívali mnoho písní a často se objevovaly písně nové. Zpěvník Němců byl velmi chudý, zpívali jen tři písně, a to dvě staré německé písničky, a to o dobrém kamarádovi a o jedli se zelenými listy. V třetí písni, *Když vojáci pochodují městem*, se tvrdilo, že jsou hezká sedmnácti- a osmnáctiletá děvčata a v refrénu se opakovalo „na shledanou doma“. Ani německé písničky neprojevovaly bojovného ducha.

JEDEME DO POLE

Pondělí 31. května. Časně ráno, asi o třetí hodině, mne probudil hluk strojivších se kamarádů, kteří rozrušením už nemohli spát. Vstal jsem také a připravil se na cestu. Proběhl jsem ještě celé známé okolí, se vším jsem se loučil a na mysli mi stále tanulo – snad naposledy. V sedm hodin se celá naše rota shromáždila před museem. Po obvyklém čtení jmen, počítání a rozdělování jsme se připojili k první rotě, která pochodovala podél musea, a za zvuků hudby jsme došli na náměstí. Naposledy jsem se zahleděl na renesanční průčelí musea, naposledy jsem se podíval na sad a zhluboka nadechl vůni šeríků a pak se skloněnou hlavou jsem šel mechanicky za kamarády.

Na náměstí se shromáždil celý náš pochodový prapor. Stál ve čtverhranu, jehož strany tvořily naše čtyři roty. Po projevu a přísaze následovala společná modlitba, doprovázená dojemnou hudbou. Většinu diváků tvořily ženy a při obřadu slzely. Po skončeném obřadu jsme odešli na nádraží. Doprovázelo nás s plácem mnoho lidí místních i z okolí. Volali jsme na ně „Nazdar! Sbohem a na shledanou!“. Bez hluku jsme nasadali do dobytčích vagonů asi po 36 mužích, při tom hudba hrála střídavě české a německé písně. O deváté hodině byl vlak připraven k odjezdu a po zapísknutí se pomalu rozjížděl. Hudba hrála naši dojemnou národní hymnu *Kde domov můj?* a my jsme ji zpěvem doprovázeli. Pak zaznělo poslední sbohem a Jaroměr nám mizela. Dlouhý vojenský vlak odvázel více než tisíc mladíků vstříc jejich smutnému osudu.

Jeli jsme známým krajem k Hradci Králové a ve Smiřicích jsme pozdravili brance starších ročníků. Mrzelo mne, že v zamřížovaných oknech našeho vagonu jsou velkoněmecké praporky. Proto, když Němci byli shromážděni ve dveřích vagonů a pozorovali krajinu, nařzl jsem nenápadně provázky, jimiž byly praporky připevněny. Proud vzduchu při jízdě vlaku mou práci dokončil.

V jedenáct hodin jsme přijeli do Pardubic. Dostali jsme oběd, hovězí polévku s masem, a druhá polovina naší roty dostala pušky. Po obědě přišel pro mne můj

příbuzný Jaroslav Prášil z Pardubic, který také jel s naším vojenským transportem a zval mne na nástupiště, že jsou tam obě jeho sestry a chtěly by se se mnou rozloučit. Odpověděl jsem mu, že se stydím jít na nástupiště a ukázal jsem na svá umně spravená kolena kalhot. Jarka mne ubezpečil, to že je ostuda císaře pána a ne moje, a tak jsem šel. Na nástupišti bylo s Jiřinou a Máňou ještě asi šest slečen, které jsem neznal. Jiřina mne objala a líbala, pak Máňa a pak po řadě všechny ty cizí dívky. Upadl jsem do rozpaků, když mne tolik hezkých děvčat upřímně objímalo a líbalo. Snad vědomí, že mladý vojáček odjíždí na frontu, rozněžnilo citlivá dívčí srdce. Dívky mne obdarovaly květinami a čokoládou.

O půl druhé hodině odpoledne jsme pokračovali v jízdě. Náš vlak se blížil k stanici Uhersku. Na nádraží jsem uviděl matku, nedbal jsem na zákaz a vyskočil z vagonu a už jsem ji objímal. Ona mne líbala a hladila tváře. Vlak se však už zase rozjízďel, a tak jsem naskočil do rozjetého vagonu. Slyšel jsem ještě plačící a zoufalou matku volat „Sbohem, synu, snad tě už víckrát neuvidím.“ Vojáci ve vagoně ztichli, leckterý má slzu v oku. Myslí na své matky. Jak bolí srdce syna, musí-li se dívat na utrpení dobré matky a nemůže jí pomoci. V tichu je slyšet, jak kola vagonů monotónně odpočítávají kolejnice, jak se vzdalujeme od domova. Pohnut, sedl jsem si do kouta vagonu a vděčně jsem vzpomínal na obětavou matku, která nebyla dosud zcela zdráva, a přece se vydala na dlouhou cestu, jen aby mne ještě na okamžik uviděla. V Chocni jsem se setkal se strýcem a tetou Rychtařikovými a jejich malým Pepíkem. Domnívali se, že tímto vlakem pojedou také jejich syn Prokop. Dali mi láhev vína, kterou přinesli pro svého syna. Podivil jsem se Pepovi, jak plakal a mával rukou, když náš vlak odjížděl.

Vlak nás odvázel dál na východ a asi v deset hodin večer jsme přijeli do Olomouce. Tam jsme dostali chladný čaj a kousek sýra a pokračovali jsme v jízdě. Přípravovali jsme se k spánku. Vagon měl podél vnitřních stěn lavici, která stačila k tomu, aby těch 36 mužů mohlo sedět. Kdo se chtěl natáhnout, lehl si pod lavici nebo na podlahu uprostřed vagonu. Ostatní spali vsedě na lavici. Jeden podnikavec si natáhl ke stropu napříč vagonu stanový dílec jako síťovou houpačku. V noci buď praskla látka stanu, nebo se přetrhl provázek a on spadl na spáče na podlaze. Postižení spustili velký křik, všichni jsme se probudili a v noční tmě nikdo nevěděl, co se vlastně stalo. Špatně se mi spalo vsedě na lavici v koutě vagonu. Občas jsem kopl spáče pod lavicí nebo toho mezi lavicemi.

Úterý 1. června. Probudili jsme se v Bohumíně, chvějíce se zimou. Dostali jsme opět chladný čaj a sýr a za hodinu jsme pokračovali v jízdě Slezskem. Se

zájmem jsem pozoroval krajinu. Bylo vidět hodně komínů, pece železáren, haldy a budovy uhelných dolů. Vzduch byl dusný, plný kouře, špatně se nám dýchalo. Později jsme uviděli zase jen políčka s obilím, ovšem daleko chudší než v naší úrodné krajině. Překročili jsme hranice Slezska a projížděli Haličí. Míjeli jsme polská města a vesničky a podívovali jsme se těm malým dřevěným baráčkům. Směrem k jihu pozorovali jsme v ranním čistém vzduchu v dálce modravou hradbu hor, která odděluje Uhry od Haliče. Jsou to asi Beskydy a Vysoké Tatry. Známe hory jen z literatury a obrázků a vždycky jsem toužil poznat je z blízka. Splní se někdy moje touha, abych mohl procházet divoká horská údolí a vystupovat na strmé svahy hor?

O jedné hodině jsme dojeli do Krakova. Město je do daleka obklopeno zákopy a drátěnými překážkami. Naš vlak projížděl několik hodin tímto opevněním. Výstavné a starobylé budovy svědčí o tom, že je to hlavní město. Nyní však tvoří opěrný bod východního bojiště. Jsou tu obrovská skladiště, na nádraží je čilý ruch, vlaky s vojáků, s municí a jiným materiálem směřují na frontu a vlaky s raněnými, poškozeným a zničeným materiálem zpět do týlu. Na příští stanici, zvané Podgorica, jsme dostali jako oběd trochu rýžové polévky. Měli jsme hlad, a tak jsme si koupili polský salám. Byl příliš předražen, za korunu jsme dostali jen malý kousek. Od polského studenta jsem koupil pohlednice a poslal pozdrav domů.

Za Krakovem jsou už stopy nedávných bitev. Mladí bojovníci, jedoucí poprvé do pole, s údivem sledují zničené nádražní budovy, provisorní mosty postavené z prachů, po nichž vlak jede jen zcela pomalu, vesnice spálené a srovnané se zemí, zříceniny měst. Se zatajeným dechem hledí na hroznou zkázu u řeky Nidy. Pole po obou březích jsou rozryta od střel, všude samé trosky a zříceniny. Železný železniční most je pomačkaný a pokroucený jako dětská hračka. Nedaleko mnoho dřevěných křížů prozrazuje, kolik tu mladých mužů ukončilo svůj život. Ke zvýšení bojové nálady mladých vojáků nepřispívají ani dlouhé sanitní vlaky, které nyní stále častěji potkávají. Ti ovázaní a naříkající muži také nedávno jeli zdraví ve vojenském vlaku na východ a teď se vrací jako ranění a invalidi.

Naš vlak dovezl nás, mladé vojáky, nové kandidáty pro dřevěné kříže i pro sanitní vlaky, do blízkosti fronty. V 11 hodin večer jsme přijeli do Tarnova. Z nádraží zůstala také jen zřícenina. Dostali jsme zas čaj, který se polsky nazývá „herbata“ a tím se mi vysvětlilo, proč naši vojáci říkají čaji „hrbatá“. Noc jsme zas prodřímali ve vagoně. Byla nám hrozná zima.

Středa 2. června. Jsme již ve válečném pásmu a domů smíme psát jen prostřednictvím polní pošty. Pro náš pluk je určen úřad polní pošty č. 162. Na růžové korespondenční lístky polní pošty nesmíme psát místo pobytu ani nic bližšího o složení a zařazení voj. útvarů, ani o bojové činnosti. Doporučuje se nám psát jen „Jsem zdrav, mám se dobře, pozdravuju Vás“. Korespondenci censurují orgány vojenské censury, závadná místa zamažou barvou nebo korespondenční lístek, po případě dopis, zničí. První růžový korespondenční lístek jsem poslal rodičům z haličského města Řešova. Censurován byl vojenskou censurou v Krakově dne 3. června. Obsah lístku zněl: „Drazí rodiče! Přijměte srdečný pozdrav z Haliče. Stále ještě jedeme, teď projíždíme krajem, kde byly svedeny bitvy. Jsme dost veselí, máme ve vagoně malého židáčka, kvér je větší než on, ten nás stále baví a pak jeden o druhém děláme vtipy, a tak to dost utíká. Jsou tu také hráči karet a všichni hrozně křičí česky i německy. Vzpomínám na Vás, co asi děláte. Nic si z toho nedělejte, vždyť my se domů snad dost brzo vrátíme.“

Rakousko-uherské vozatajstvo při postupu Haličí (foto VÚA-VHA Praha).

Ještě jednou Vás srdečně pozdravuje Váš Karel. Na shledanou!“ Psal jsem tak, aby censura nemusela zasahovat a zároveň, aby rodiče věřili, že se mám dobře a byli klidnější.

O půl jedenácté jsme zastavili v naší konečné stanici Sedziceszově. Po vystoupení z vlaku a přehlídce byla nám vydána černá káva. Velmi jsme byli překvapeni, když jsme zjistili, že na nádraží nás očekávají ženy a dívky, nabízejí kousky salámu po koruně, pět vajec za 20 haléřů, hrníček černé kávy za 10 haléřů. Domnívali jsme se, že tady u fronty se nedá zcela nic koupit a zatím takové příjemné překvapení pro naše hladové žaludky. V malé chvilce bylo vše prodáno. Obchod je i tady a zdá se, že výnosný. Válka tedy má pro někoho i lepší stránky.

Z nádraží jsme odešli do městečka stejného jména. Po obou stranách silnice jsme viděli vypálené domky, všude je cítit spáleniště a někde i mrtvolný zápach. U polní nemocnice jsme zahrnuli vzhůru za městečko k velkostatku. Byl to prostorný uzavřený dvůr, jehož tři strany tvořily tři dlouhé dřevěné stodoly a čtvrtou zeď. V místech, kde asi bývala vrata, zeje teď ve zdi velká díra. Ve dvoře byla dřevěná bouda, která asi sloužila za stáj a dva, z části zděné, obytné domky. Vešli jsme do dvora dírou ve zdi a odložili výstroj. Měli jsme se ubytovat ve stodolách. Když jsme však nahlédli dovnitř, poznali jsme, že ve stodolách nelze spát. Bydleli tu totiž po sedm měsíců kozáci s koňmi a zanechali tu hodně hnoje i vši. Utekli jsme ze stodoly a chtěli jsme raději spát venku pod stany. Vyšli jsme ze dvora s Josefem Nežádem z Řestok,³ abychom se poohlédli po okolí. Asi 30 kroků od vrat stály dva vysoké a košaté stromy. Jejich stín nás lákal k posezení. Když jsme se přiblížili ke stromům, zakopl jsem o lebku špatně zahrabaného koně, jehož kopyta také trčela ze země. Hrozný zápach nás odtud odehnal, a tak jsme se posadili opodál na pole a opékali se na slunci. Hovořili jsme o té naší nepěkné situaci, když nás volali, abychom šli také čistit stodolu, že se zde zdržíme asi 14 dnů. Šli jsme neradi a s odporem. Vyzbrojeni polními lopatkami šli jsme čistit prostor určený nám k ubytování. Všichni jsme usilovně pracovali, ale práce ubývala pomalu, poněvadž vrstva hnoje koňmi udupaná byla vysoká 70 i více cm. Trhali jsme velké balíky a pak jsme je s jásotem vlekli ven. Pracovali jsme pilně až do sedmi hodin večer, kdy byl oběd, a vyčistili jsme jen malý kousek. Po obědě

³ Josef Nežádal (1893, Čepí) pracoval před válkou jako kočí. Do války vstoupil v řadách pěšího pluku č. 98, do zajetí padl v červenci 1915 na italské frontě. V dubnu 1917 se v Padule přihlásil do čs. vojska a od dubna 1918 sloužil u 33. čs. stř. pluku.

jsme přinesli trochu slámy a snažili se pohodlněji se uložit. Seznámil jsem se důvěrněji se svobodníkem Hákem, úředníkem agrární banky z Prahy, který byl asi o 20 let starší. Ustlali jsme si společně lože, velmi chudé, ale přece jsme si je pochvalovali. Spali jsme dobře, jen výstřely těžkých děl nás občas probudily. Bojovalo se urputně o nedaleký Přemyšl. Nepřetržitý hukot tisíců děl, který jsme slyšeli ve dne, v noci ještě zesílil a obloha se pokryla do široka rudou září, jako při ohromném požáru.

Čtvrtek 3. června, svátek Božího těla. Vstali jsme v pět hodin a hned po černé kávě jsme pokračovali v čištění stodoly. Asi v 10 hodin došla zpráva, že v noci ve 3 hodiny padl Přemyšl. První rota měla nástup a provolávala „Hurá!“. Z ostatních rot se připojovali jen jednotlivci.

Tak Přemyšl se opět vrátil do rakouských rukou. Byla to veliká, důležitá a nákladná pevnost, která měla zadržet a zdržet případný útok Rusů. Na počátku války rakouská armáda rychle postupovala na severovýchod, aniž si dostatečně zajistila týl. Bojující armáda se zásobovala potravinami, municí a jiným materiálem z velkých skladů Přemyšlu. Později, když Rusové přisunuli na bojiště dostatek sil (rakouská armáda potřebovala na úplnou mobilisaci 14 dnů, Rusko však aspoň 6 měsíců), začala ruská ofenziva. Největší část německé armády byla v Belgii a ve Francii. Rakouská armáda při rychlém ústupu se dostala až ke Krakovu a do Karpat, někde až na území nynějšího Slovenska. Pevnost bez zásob je bezcenná jako puška bez nábojů. Proto po krátkém obležení se Přemyšl vzdal. Teď ho musela těžce znovu dobývat vojska rakouská a německá.

V poledne jsme konečně skončili práci ve stodole, a dokonce jsme tam přinesli i několik prken na lepší vybavení našeho nového bytu. Unavení, ale spokojení, že ta dřina skončila, spěchali jsme na oběd. Odpoledne bylo volno až do půl páté, kdy nás čekalo půl hodiny „salutáku“ (učit se salutovat – zdravít). Při tomto cvičení jsme viděli poprvé nad hlavami kroužit vojenské letadlo, asi německé.

Večer jsem šel s přáteli Nežádaem a Bukovským do městečka. Mnoho domů tu bylo spáleno a pobořeno. Podle firem jsme zjistili, že městečko je převážně židovské, jako snad všechna města v Haliči. Na náměstí byly dva židovské obchody. V jednom prodávali víno, láhev 7/10 za 3 koruny. Chtěli jsme si koupit každý jednu osminu litru. Žid však odmítl nám víno nalévat, ačkoliv přítomným poddůstojníkům víno naléval a před námi také plnil láhve ze sudu. Prodejem celé láhve chtěl nás asi víc ošidit. Rozhořčení jsme odešli. V druhém obchodě prodávali zápalky po 6 haléřích a špatnou čokoládu po 30 hal. Odešli jsme také bez nákupu.

Chtěl jsem si tu koupit lžíci, abych jí nemusel stále vypůjčovat od kamarádů, když jsem svou zlámal ve vlaku. Marně jsem šel barák od baráku, všude mi odpovídali „Moskali⁴ zabrali“, což Poláci říkali vždy, když něco nemají nebo nechtějí prodat. Někdy také říkali: „Moskali zabrali, pobrali kurky (slepice), pojebali curky (dcery), pošli cez pagurky (přes pahorky).“

K osmé hodině jsme se vrátili do svého dočasného domova, právě včas, po něvadž se vydávalo červené víno po čtvrt litru na muže. Že by to bylo na oslavu Přemyšlu?

Pátek 4. června. Budíček ve 4 hodiny a po kávě cvičení s puškou v plné polní výstroji do 11 hodin. Při obědě jsme dostali chléb a 4 cigarety. Odpoledne byl bojový pochod, nepřítel jsme však nenalezli, patrně si to praporčík Vana trochu popletl. Večer jsme se šli s Hakenem vykoupat do malého potůčku. Překvapila nás bouře a jen rychlý běh nás zachránil před zmoknutím.

Sobota 5. června. O půlnoci poplach, rozespalí jsme se domnívali, že Moskal už je na dvoře. Po kávě jsme se vydali na bojový pochod za úplného ticha až do Czermné. Po včerejší bouři bylo všude mnoho bláta a vody. Po půlhodinovém odpočinku jsme se vrátili jinou cestou. Do oběda jsme spali. Odpoledne bylo čištění, úklid a společné koupání. K večeru nezbytné „saluťáky“ a po nich jsme dostali trochu vína a rybičky (olejovky).

Večer jsme šli na procházku s Nežádalem a Bukovským. Prošli jsme město a pospíchali jsme z té židovské nečistoty, špíny a zápachu ven do polí. Posteskl jsem si mládencům, že nemohu sehnat lžíci a Bukovský se mi smál a řekl: „Nemůžeš si poradit, cožpak tu není dost dřeva?“ A už mi pomáhal ulomit kus vrby. Vida, že mi práce nejde od ruky, začal nožem vyřezávat lžíci sám. Seděli jsme na židovském hřbitově a vesele se bavili. Při setmění byla moje dřevěná válečná lžice jakž takž hotova a my jsme šli spát.

Neděle 6. června. Dopoledne byl bojový (zajištěný) pochod do lesů, zakončený útokem. V poledne jsme se vrátili unavení a hladoví. Po obědě do 3. hodin byl odpočinek a pak zas cvičení kopání zákopů. Po večeri jsme šli s desátníkem zdravotnictva Kropfem do jednoho domku na mléko a tvaroh. Kropf byl přidělen k naší rotě jako zdravotní poddůstojník a byl tedy vlastně mým nadřízeným.

⁴ Termín používaný v Polsku, Ukrajině a Bělorusku pro Rusy.

Pondělí 7. června. Před osmou hodinou jsme nastoupili pochod k frontě. V úmorném vedru jsme pochodovali po široké prašné silnici, spojující Přemyšl, v prachu zvířeném četnými vozy i automobily, do městečka Swinsca. K večeru jsme cvičili stavění polních stráží.

Úterý 8. června. Budíček ve 3 hodiny a po kávě znovu pochod. Dohonilo nás německé dělostřelectvo. Uvolnili jsme jim silnici a ustoupili na pole a čekali téměř hodinu, než dělostřelci přejeli. Je to dělostřelectvo z francouzské fronty a sestává se z děl různých velikostí, od polních děl asi 7 cm, až po těžká děla ráže 24 cm. Měli krásné silné belgické koně. Některé muniční vozy byly označeny prapory s červeným křížem. Vzpomínám na článek v novinách, v němž Němci líčí ruské barbarství, nešetří prý ani míst označených červeným křížem. Němečtí vojáci, většinou silní, zdraví lidé, pozdravovali nás svým „Heil“ a nejbližším našim vojákům nabízeli cigaretový tabák.

Po odjezdu Němců pochodovali jsme prašnou silnicí do Rzeszowa. Je to trochu lepší haličské město. Třebaže je tu vidět hodně stop nedávných bojů, je tu už zas skoro normální život. Na náměstí byl právě trh, bylo tu mnoho krámků a budek se zeleninou, jižním ovocem, nádobím, šatstvem, obuví a jinými věcmi. Na všech veřejných budovách vlály říšskoněmecké prapory a jen tu a tam bylo vidět také rakouský prapor. O pořádek pečovali němečtí vojáci v „pikelhaubnách“ (přilby s hrotem uprostřed), takže lze těžko uvěřit, že je to město rakouské. Železný most přes řeku byl úplně zničen, museli jsme jít podél rozstříleného nádraží a pak po nové provisorní lávce. Za cukrovarem, který byl tabulkami označen jako nemocnice pro nemocné cholerou, jsme asi půl hodiny odpočívali a pak pochodovali do Krasne. Po obědě a krátkém oddechu bylo cvičení s puškou. K večeri jsme dostali suchary, rybičky a víno. Z toho je vidět, že nám zásobování dobře nefunguje.

Středa 9. června. Od půl páté jsme pochodovali do Lancútova.⁵ Po obědě byla prohlídka pušek, které jsem se vylinul tím, že jsme s desátníkem Kropfem vedli nemocného vojína do nemocnice. Prohlédli jsme si to špinavé židovské město a vypili několik skleniček čaje po 30 hal. Čaj byl drahý, ale rádi bychom zaplatili i více, kdyby skleničky byly aspoň o něco čistší.

V haličských městech byla jen menšina Poláků. Byli to zejména státní a samosprávní zaměstnanci (úředníci, zřízenci, železničáři atd.). Všechno ostatní

⁵ Dnes Łańcut v jižním Polsku, německý název města je Landshut.

obyvatelstvo byli ortodoxní Židé, u nás se jim říkalo polští Židé. Zaměstnávali se obchodem všeho druhu a řemesly (krejčí, obuvníci, kováři apod.). Většina jich žila ve velké bídě. Ubytování bylo velmi ubohé, nehygienické, všude bylo plno nečistoty, prachu a špíny. Muži nosili na hlavě malé černé čepičky a tělo měli zahalené v dlouhý, černý a vždy hodně ušpiněný kaftan. Na parádu nosili široký klobouk. Byli hubení, špatně rostlí a všelijak pokřivení, nosili plnovous a na tvářích u uší pejzy (trochu dlouhých a zkadeřených vlasů). Všude bylo plno špinavých dětí a již i malí kluci měli černé čepičky, kaftany i pejzy. Ženy měly lepší postavy a mladé byly docela hezké. Osobní nečistotnost polských Židů byla příslovečná. Jejich bída a těžký boj o existenci zanechaly kazy na jejich povaze. Byli neupřímní, lstiví, stále se snažili někoho podvést, napálit a ošidit. Teprve tady jsem plně pochopil anekdoty, vyprávěné o polských Židech. Uvádím dvě z nich, jednu o špinavosti a druhou o charakteru.

Dva Židé přijeli do Vídně k baronu Rotschildovi s prosbou. Komorník se na ně podíval a řekl: „Ale pánové, takhle vás přece nemohu uvést k p. baronovi. Musíte si aspoň vyměnit prádlo!“ Židé odešli do ústraní a tam Moric povídá: „Icík, tady máš mou košili a dej mi svou, ale abych ti pravdu řek, nevím jakej to má cvek (účel).“

Sešli se dva známí ve vlaku. Icík se ptá: „Kam jedeš, Moric?“ Ten odpoví: „Nach Krakau“ (do Krakova). Icík však namítne: „Ale Moric, vždyť tento vlak přece jede nach Lemberg (do Lvova).“ „No ja,“ odpoví Moric, „kdybych ti řekl, že jedu nach Lemberg, myslil bys, že jedu nach Krakau.“

Čtvrtek 10. června. Budiček ve 4 hod. a pak pochod do Kolodaňska. K obědu jsme měli masové konzervy a ve 3 hod. jsme pokračovali v pochodu. V 8 hod. večer jsme dorazili do vesnice Zaluznice. Postavili jsme stany, vypili kávu a v 11 hod. velice unaveni uložili jsme se k spánku na holou zem ve stanu.

Pátek 11. června. Bojový pochod s úplnou výzbrojí zakončený útokem na les, který prý je obsazen nepřítelem. Vrátili jsme se v 11 hod. Po obědě jsem se dal do spravování oděvu. Zvláště kalhoty to potřebovaly, neboť „kolínští páni“ příliš zvědavě vyhlížely ven, a také vzadu bylo dobře vidět to, co má být zakryto. Našel jsem kus hadru z bývalé ruské vojenské blůzy a s chutí jsem se dal do práce. Tři hodiny jsem pracoval v potu tváří, než všechny díry zmizely. Měl jsem z toho velkou radost, že jsem to tak stvořil. Kamarádi tvrdili, že prý to má „velkou ránu“, ale já jsem byl přesvědčen, že by to ani c. k. dvorní krejčí nesvedl. K večeri jsme dostali rybičky a 1/6 bochníčku chleba na celý den, tj. o málo víc než 100 gr.,